

Ga, laf gebroed van eeuwige Uitsaatsingers,
Dat hij dien lof van eigen hoogmoed zwelt;
Maar 's Hemels vloek verstijve u tong en vingers,
Zoo ge ooit één woord van mijn verscheiden meldt.

Mijnheer de Voltaire had alles te zeggen" (bl. 386)

Werkelijk, de tijd was niet bekwaam voor dit werk. En in dit geval wil ik dit alles vooropschuiven, om de ellende, waarin we al zingend zitten, verklaarbaar, en voorzoover ieder min of meer kind van zijn tijd is, ten deele ook verschoonbaar te maken.

Bovendien kan in de derde plaats niet genoeg er aan herinnerd worden, dat de berijmers gebonden waren aan een statenvertaling, die voor den tijd, waarin ze geboren is, een meesterstuk hoeten mag, maar die bij verder gaand onderzoek zich op ettelijke plaatsen blijkt vergist te hebben. Onder de voorbeelden van foutieve opvatting, die ik verleden week gaf, komen verscheidene op rekening van de Statenvertaling.

In de vierde plaats kan men wijzen op de tekst-critische werkzaamheid, die onder gereformeerden al meer op gelukkige wijze opkomt^{*)}, en die ook op verscheiden plaatsen in de psalmen ons helderheid geeft over teksten, die den rijmenden vaderen duister waren. Om iets te noemen: (ik blijf maar weer, om niemand te verboornen, me beperken tot psalm 1-20); in 7^e staat op 't eind een tusschenzin:

Mijn God! zoo 'k immer heb bedreven
Het booze stuk, mij aangewreven,

(Hem heb ik zelfs 't gevaar ontruikt,
Die mij ten onrecht had verdrukt.)
Zoo moet 't, dus! conjunctief! mijn vijand op de hielen
Mij volgen....

(hetwelk hij toch wel zal doen). Men zou kunnen zeggen, dat in zangen, die voor een eeredienst, nog wel van den langen zang, bestemd zijn, tusschenzinnen niet mogen voorkomen, en dus, (wat ook tot „vertalen“ behoort alsmede tot „berijmen“) moeten worden omgezet in gewone zinnen. Maar koman, in een vriendelijke stemming herinnert men zich, dat de statenvertaling het zoo heeft gewild:

Heere, mijn God, indien ik dat gedaan heb... (ja, ik heb gesond, dien, die mij zonder oorzaak benauwde),
zoo vervolg de vijand mijne ziel....

Doch Noordzij vertaalt zonder tusschenzin:

Heere, mijn God, als ik dat gedaan heb,

als ik kwaad deed hem, die in vrede met mij leefde,
als ik beroofde hem, die mij zonder oorzaak vijand was,
dan moge de vijand mij vervolgen....

Een ander voorbeeld geeft 9°:

Bewijs, o Heer, uw knecht gen.
Sta mij in mijn ellende g.
...

een gebed dus. Geheel overeenkomstig de Statenvertaling:

Wees mij genadig, Heere, zie mijn ellende aan... (9:14).

Maar Noordzij heeft, blijkbaar langs tekstcritischen weg, deze vertaling verkregen:

De Heere is mijner genadig geweest. Hij heeft gezien mijne ellende....

en hier is dus het gebed omgezet in een lofzegging, zoodat de organist straks niet behoeft te smijten met registers, noch te gaan trillen met tremulant, vanwege het naderend gebed, wanneer het nageslacht eenmaal zal zingen naar Noordzij of een zijner of eens anders kleinzonen.

Zeer typerend is ook, wat tekstcritiek maakt van een anders onbegrijpelijk vers, op zijn beurt moeder van een onbegrijpelijk rijm. Zing eens 12^e:

De booze keurt zich vrij van alle banden,
En draaft rondom, terwijl hij 't land beroert:
Daar 't smooeste volk de teugels krijgt in handen,
En tot den top van eer wordt opgevoerd.

Men denkt onwillekeurig aan Rusland en misschien heeft de een of andere anti-revolutie-preek het vers wel gebruikt in November 1918 of daarna, toen Rusland in onze bidstonden gedacht werd. Maar, al heeft de statenvertaling deze gedachte geïnspireerd, het hebreewsch is moeilijk; en, schoon anderen weer een anderen tekstcritischen weg inslaan met andere resultaten. Prof. Noordzij vertaalt:

De goddeloozen zwerven rond,
als laagheid de overhand neemt bij de kinderen der [mensen].

Dat in psalm 16 de tekstcritiek van Prof. M. en Dr A. Noordzij heel het rijm haast buiten gebruik stelt, hebben we reeds eenigermate besproken. En, om niet meer te noemen, ook het laatste vers van 20 wordt door de tekstcritische conjectuur geheel opzij geworpen:

Behoud, o Heer! wil bijstand zenden,
Verlos, bewaar, verschoon.

Tot zoover wordt God dus aangesproken. Maar dan komt, in het rijm, God ineens onder den naam Koning, in den derden persoon voor:

^{*)} Zie o.a. Prof. Ridderbos op Jesaja met zijn vele tekst-critische verbeteringen.

Die Koning hoor, als w in ellenden
Aanbidden voor zijn troon.

Zulke overgangen van „gij“ in „hij“, van twee-den in derden persoon komen in het Hebreewsch meer voor; en Rudolf Otto in „Das Heilige“ heeft er het mooie in ontdekt, wanneer de bijbel zelf zoo doet. Maar in dit geval is het zoo niet; zie Noordzij (20:10):

Heere, geef den koning de overwinning
en verhoor ons, als wij roepen!

Ook de uit den hemel neervallende strikken worden uit 11e (zie 11:6) weggewerkt bij Noordzij door andere lezing:

Hij zal op de goddeloozen varige kolen doen regenen
[en sulfer,
en een gloeiende wind is het deel hunz bekera.

Men ziet, er is veel bij te brengen voor de getuigen à décharge.

Zelfs zou ik, als ik maar plaats had, graag willen uitmeten, hoeveel fouten andere bewerkingen der psalmen hebben, en ik zou willen wijzen op de aversie die nu eenmaal aan het oude calvinisme inheemsch is geweest gedurende de lange dagen tegen alles wat mooi is; een houding, die vanzelf ook verhinderd heeft, dat een heilzame schamte komen kon over de rijmers van het „staatscreatuur“, dat wij nog altijd bezitten. Ik zou zelfs de braafheid en de benepenheid, het ontbreken van alles wat groot en sterk en ontzaglijk is, niet eens al te erg willen aanrekenen aan de vaderen, als ik me herinner, dat nog vele zonen des Zondags zich gesticht achten, als zij maar kunnen verklaren, dat ze „genoegen“, soms zelfs „veel genoeg“ hebben gehad; een woord, dat ons moge vergeven worden, maar dat in elk geval hopeloos zwak is, en een prediker kan doen zuchten, als hij zelf nog in staat is, in de sfeer der geweldigheden te blijven staan; wat vaak moeilijk is, als men consistories door moet, om thuis te komen, waar trouwens koffie wacht^{*)}.

Maar ik houd op. Want ik heb genoeg gezegd, om te doen gevoelen, dat ik er niet aan denk, de berijmers van onzen bundel voor te stellen als lieden, die te dom waren om los te loopen. Het volk van hun eeuw heeft de rijmlieden gekregen, die het verdiende. En het volk, dat zich ook nu nog dit loon der 18e eeuw genoegeijk toeneest, wete, wat het doet: het heeft mogelijk zijn weetje; maar zelfrespect, dat bij God geboren wordt, durft met vreeze en beven zich losmaken van het loon, dat groot genoeg was voor een geslacht van slapelingen, die welhaast gereed stonden, de fransche revolutie binnen te halen, hoewel, met gepaste kalme.

En juist, nu ik clementie heb gepleit voor de heeren, die we eerst herhaaldelijk in staat van beschuldiging moesten stellen, alleen reeds bij een onderzoek van ps. 1-20, juist nu is de weg vrij voor mijn tweede stelling, dat het pas na dit betoon van barmhartigheid aan de berijmers blijkt, hoe ONBARMHARTIG het is, aan hun werk nog langer vast te houden, om der wille van de lieve gewenning.

Want, weet, o lezer, dat ik in deze artikelen niets verkondigd heb, dat niet iedere meelevende gereformeerde had kunnen verkondigen. Ik heb geen hebreewschens bijbel gebruikt en geen geleerdheid; ik heb alleen een vertaling gelegd naast onze berijming, die voor een paar dubbeltjes onder ons aller bereik ligt, en wat ik uit die vergelijking vond, had iedereen kunnen vinden. Ieder kan dit alles controleren en iedereen kan ook het lange bezwarenlijstje verder aanvullen.

Is het nu niet ondankebaar, als wij het licht, dat God ons geeft, ongebruikt laten? Bidden wij voor niets om de resultaten van onze Gereformeerde wetenschap? Zeggen wij voor niets, dat wij God in AL Zijn werken, dus ook in de vondsten van geloovig denken en in de vormen van geloovige kunst, mogen heiligen, roemen en prijzen? Mogen wij de gemeente, ons opgroeiend geslacht, de menschen buiten onze kerk, nog langer gewonnen aan een gezang, dat door zijn onderwetsche termen den vreemde een onwennig gevoel geeft, het exegetisch geweten afstompt, Gods Woord (wij willen immers Gods Woord in het kerklied?) op onderscheiden punten verkracht, den prediker vaak verhindert, het vers te doen zingen, dat nog wel de getrouwe berijming wil heelen van zijn uit de psalmen gekozen tekst? Als wij niet wat gaan DOEN, dan is dat ondankebaar jegens God en onbarmhartig jegens de menschen.

Sedert de ingebruikneming van de Geref. Zinderkerk te Rotterdam is de tekst nog al eens vaak herhaald: Uit Sion, de volkomenheid der schoonheid, verschijnt God blinkende. Dr A. Kuyper Jr heeft aan deze tekstkeuze evenveel vreugde beleefd, als De Knap met zijn „een rad in het midden van een rad“. Welnu, dat woord is zóó mooi, en zóó ontzaglijk, dat het te hopen is, dat we

^{*)} Waarom heeft een gereformeerde niet de mooiste hoofdstukken uit Otto, Das Heilige, geschreven? Waarom preeken we zoo genoegeijk en zijn we altijd bang voor den burgerzin, die het vooral „genoegeijk“ moet hebben en die om des levens wil geen hoofdpijn, doch alleen pepermaat hebben moet?

het nu niet al te vaak gaan zeggen, want dan wordt het ook weer een leus. Het is beter, dat we er eens een half uur over denken, en dan wat gaan DOEN.

We kunnen dan ook de nagedachtenis eeren van hem, dien we zoo nog al eens mogen komen te noemen: den lieflijke in psalmen.

K. S.

UIT DE SCHRIFT.

Reclame.

Neem de harp, ga in de stad rond, zij vergeten hoer; speel wel, zing vele liederken,
opdat uwer gedacht worde. Jes. 23:16.

Het is in onze dagen weer de vraag, in hoeverre de kerk op al of niet geoorloofde wijze zich inspannen mag, om de aandacht te trekken. Wij leven nu eenmaal in den tijd van reclame. Op meermalen geraffineerde wijze weet in onze eeuw ieder de aandacht te trekken. Reclame wordt systematisch ingedaacht en methodisch uitgevoerd. Tot de poststempels toe worden ervoor misbruikt. En de laatste bladzijde van een courant is een doorlopende beleediging van den lezer, of anders een eerlijke belijdenis van de haastigheid, de oppervlakkigheid van onze dagelijkse werkzaamheid. Al de groote strepen, de groote, soms ook gekleurde lijnen en letters, de schreeuwende platen, die de advertenties sieren, of ontsieren, al naar ge de dingen ziet, laten duidelijk zien de geweldige krachtsinspanning, die men zich getroost, enkel en alleen maar, om toch de aandacht te trekken. Het voornaamste in het blad — de leidende artikelen — gaat zonder dat groote gebaar voor u staan en vraagt in gewone letter uw aandacht; maar de advertenties zijn bout en grof; zij spreken in den overtreffenden trap en roepen den drukker de uitroepkens te verduubelen in de letterkast. En dan de aanblik van een groote stad bij avond... de electrische reclame...

Welnu, zegt men, dat is nu eenmaal de geest van den tijd. Waarom zou de kerk daarvan geen verstandig gebruik maken? Als eens een kerkdienst op het poststempel stond? Als de kerk eens meer naar buiten trad, om de aandacht te trekken? Amerika is ons reeds voorgegaan; de staaltjes, die men ons vandaar vertelt, zijn eenvoudig verbluffend. Nederland volge het voorbeeld, zoo luidt de oproep en late de kerk uit haar schuilhoek te voorschijn treden, met de trompet in de hand.

In dit geding, dat niet met één woord afgedaan kan worden, is het woord van Jesaja tot Tyrus voor ons niet zonder beteekenis. In hoofdst. 23 spreekt de profeet over Fenicie, en zegt het het oordeel aan. Vooral Tyrus, de geweldige stad, moet het daarbij ongeteld. Tyrus heeft zeer veel, dat de aandacht trekken kan: het heeft waterbouwwerken en purperbereiding, het heeft bibliotheken en occulte wetenschap; het is zelf een wonder van bouwkunst en een model van militaire versterking.

En zoolang Tyrus groot is, en positief meehelpt aan den opbouw van de Aziatische cultuur, gaat het zijn gang; het brengt zijn waren op de markt en zegt: goede wijn behoeft geen krans.

Maar, zegt Jesaja, straks komt de tijd van verwoesting. Tyrus zal dan eenzaam en verlaten liggen; een vergeten stad. Doch niet altijd zal haar weduwstaal duren. Ze zal eens weer meetellen. Ze zal daar trouwens zelf wel voor zorgen. Want die stad zal op de wereldmarkt zich aanstellen als een hoer, die de straat optrekt, een lica in de hand, en die met verlokken stem door zang en door spel, er op uit is, de aandacht te trekken voor haar persoon en minnaars te werven.

Die daad is een uiting van diepe modeloosheid, al lijkt ze nog zoo levendig en hupsch. Want wie rustig zelfvertrouwen heeft, en sterk zich weet door den arbeid der opbouwende liefde, die heeft geen zang en geen spel nodig, om de aandacht te trekken. Want die heeft de aandacht, eenvoudig door het werk der opbouwende kracht, dat verricht wordt. Doch deze vergeten hoer halt zich, als ze alleen is, de vuist in wanhoop over het gebrek aan belangstelling, waaronder ze gebukt gaat. Aan de kracht van haar persoonlijkheid wanhoopt ze. En tegenover de jonge bruid, die niet eens vraagt, of haar persoon wel genoeg de aandacht kan trekken, maar die ondanks zichzelf het toch doet, staat de vergeten hoer, die altijd getracht heeft, opzettelijk en kunstmatig de aandacht te winnen, en die, als dat niet meer zoo gemakkelijk gaat, de oogen blankt, die pas over verloren glorie geweest hebben, die dwingt tot een verlokken lied, de stem die pas gescholden heeft op de wereld en zichzelf.

Zoo moge dan de kerk van Christus achter de vroolijkheid van deze reclame de wanhopigheid zien en gewaarschuwd zijn.

Want als echte liefde niet opgemerkt wordt, dan zal zij toch niet zich prostitueren, om toch maar genoten en opgemerkt te worden.

En wanneer het waar is, dat de kerk haar invloed op het volksleven kwijt raakt (maar zonder meer is dat nog lang niet waar), dan moge zij zich wachten voor het Tyrische hoerengezang. Wat zij te bieden heeft, zonder prijs en zonder geld, is trouwens niet haar schoonheid en haar liefde, maar die van haar Koning en Heer. De ondergeschikte moge toezien, hoe hij zijn Meester aankondigt.

Het
gebruik
De k
ruimen
heid is
over d
jaren.
reclame
dat ha
verel
Een k
zuil, w
verkrac
vereine
legd, w
Ze heeft
W
te leid
stuk"
aandach
van z
profetes
ze moe
Maar
is door
Haar ee
Hem, d
doel ha
zoo ver
zijn ho
een zóó
brekende
de Vade
En ze
aandach
teert.
hebbend
geleerde
voegdhe
zend arg
de oog
leerde;
Tegen
verkapte
van vele
te trekke
hoekje a
en dat
werk op
woord:
zullen ha
Want
ook de g
Maar al
schen zie
heid van
dringen
Als er
niet, da
geven. A
ben doe
feerders
de groote
over, al
En als ik
is zond
ik voor
markt des
wereldma
hoven.
Van he
veel ger
Jesu, is
druk vor
Toen t
aan een
openbaar
schier
zooveel
een werk
lendom
den te g
J. H.
1841 de
maar zij
uitgever
meening
Ongeve
Renan zij
Strauss e
leefde, kv
weken de
Was in
eveneens
stemming
schen h
lingen.
Op hoe
gestoken.
machte w
er naar u
geprezen
J. J. v

zen, want dan
is beter, dat
enken, en dan

K. S.

stad rond, en ver-
te vele bedekken,
Jes. 23:16.

ag, in hoeverre
zich inspannen
leven nu een-
ermalen geraffie-
er de aandacht
b ingelicht en
pels toe worden
van een courant
lezer, of anders
heid, de opper-
zaamheid. Al de
gekleurde lijnen
ie de adverteer-
de dingen ziet,
sinspanning, die
maar, om toch
ste in het blad
nder dat groote
wone lofter uw
ont en grof; zij
nopen den druk
n in de letter-
groote stad bij

al de geest van
in geen verstan-
dheidsdienst op het
oer naar buiten
Amerika is ons
en ons vandaar
erland volge het
ale de kerk uit
met de trompet

woord afgedaan
tot Tyrus voor
L. 23 spreekt de
et oordeel aan
het daarbij ont-
aandacht trekken
purperbereiding,
enschap; het is
een model van

titief meehelpt
cultuur, gaat het
markt en zegt:

e tijd van ver-
velaten liggen:
haar weduwsta-
e zal daar trou-
ant die stad zal
a een hoer, die
nd, en die met
spel, er op uit
persoon en min-

moedeloosheid,
sch. Want wie
zich weet door
heeft geen zang
te trekken. Want
door het werk
ordt. Doch deze
is, de vuist in
ngstelling, waan
aan haar persoon-
de jonge bruid,
soon wel genoeg
ondanks zichzelf
lie altijd getracht
dacht te winnen,
ik gaat, de oogen
geweend hebben,
de stem die pas
zichzelf.

achter de vroolijk-
heid zien en ge-
merkt wordt, dan
om toch maar

erk haar invloed
zonder meer is
zij zich wachten
al zij te bieden
is trouwens niet
ar die van haar
oge loezien, hoe

Het leven der kerk wordt werkelijk in sommige streken gedrukt door de wanhopigheid van de vergeten hoer. De kracht tot eigen liefdelieven heeft vóór dien geruimen tijd soms ontbroken; het oordeel der vergetenheid is dan ook vaak een bezoeking van God over de ledigheid en de onvruchtbaarheid der rustige jaren. En dan loopt die kerk weer gevaar, straks reclame te maken voor haar zaak, terwijl ze vergeet, dat haar eenige wapen is: het pleit voor Gods souvereiniteit: zwijg voor Hem, gij gansche aarde. Een kerk, die haar reclame-boekje afhaalt op de reclame-zuil, waarop iedereen adverteert, heeft haar boodschap verkracht, vóór zij ging spreken; zij heeft Gods Souvereine Evangelie naast de koopwaar der wereld gelegd, waarvan de waarde nog zal moeten blijken. Ze heeft het wantrouwen in haar woord gesanctioneerd.

Wij zeggen die dingen niet, om de aandacht af te leiden van die andere zijde, die ook aan dit „vraagstuk“ ongetwijfeld is. De kerk moet op gepaste wijze aandacht trekken. Maar, als het goed is, gaat dat vanzelf. Als zij haar tijd verstaat, en voor dien tijd profeteert, dan wordt ze wel zóo groote ergernis, dat ze moet komen voor het wereldfront.

Maar haar siere de rust van de bruid, die schoon is door haar wezen en door haar inwendig leven. Haar eere de macht van den profeet. Jesaja teekent Hem, die „niet roept en niet zijn stem op de straat doet hooren“. Christus maakt geen reclame. Zie toe, zoo vermaant hij, dat gij het niemand zegt. Toch heeft zijn hoogepriesterlijk gebed gevraagd voor zijn discipelen een zóo wereldovertuigende kracht en een zóo baanbrekende werking, dat de wereld moog bekennen, dat de Vader den Zoon in de wereld zond.

En zoo zal de kerk werk genoeg hebben, dat de aandacht trekt, als zij maar doet, en maar profeteert. Het volk zag het wel: Jezus leerde, als macht-hebbende, als een die bevoegd was, en niet als schrift-geleerden en farizeeën. De laatste hadden hun bevoegdheid uitgekraamd, en hun leer bewezen met duizend argumenten en meer. Jezus zag de menschen in de oogen en profeteerde meer dan hij disputeerde; en het volk begreep.

Tegenover de reclame van Rome (ook dikwijls een verkapt uiting van pessimisme) en tegenover de poging van vele anderen, soms daartegenover, om de aandacht te trekken en tegenover Rome's reclameboekje een ander boekje af te koop, stelle het ware geloof die kracht, en dat geloof in de doorbrekende kracht van Gods werk op aarde, waardoor er plaats komt voor het woord: indien dezen zwijgen, ik zeg u, de steenen zullen haast spreken.

Want de openbaring is het groote raadsel, maar ook de groote evidentie. Zij heeft haar bewijs in zichzelf. Maar alle hoereliederen van Tyrus laten God en menschen zien, dat Tyrus niet meer geloof aan de schoonheid van het eigen leven, dat zich aan anderen opdringen wil.

Als er staat: koop de waarheid en verkoop ze niet, dan is daarmee haar universeele waarde gegeven. Maar als erbij staat, dat ik zelf gekocht ben door Christus' bloed, en dat de 144000 triumfeerders Gods gekocht zijn van de aarde, dan laat ik de groote lijn van den voortgang van Gods Rijk hem over, al doe ik mijn plicht, als ik Hem volgen wil. En als ik daarna lees, dat, wat ik nog kocht, gekocht is zonder prijs en zonder geld, dan versta ik voor altijd, dat hetgeen tot mij kwam buiten de markt der wereld om, ook niet als een artikel van die wereldmarkt nog aangeprezen worden. Het is van boven, wat God spreekt.

K. S.

KERKELIJK LEVEN.

Versleten vormen van ongelooft.

Van het beruchte, bij zijn eerste verschijnen zooveel geruchtmakende boek van Strauss *Leben Jesu*, is voor eenige weken weder een nieuwe druk verschenen.

Toen het in 1835 het licht zag, werd al spoedig aan een Nederlandsche vertaling gedacht, doch er openbaarde zich onder de boekhandelaars een „schier eenstemmige zucht; om de onderneming zooveel mogelijk tegen te werken“. Men aarzelde een werk, dat een zoo fellen aanval op het Christendom deed, aan het Nederlandsche volk in handen te geven.

J. H. Bolt van Groningen ondernam echter in 1841 de uitgave van een Nederlandsche vertaling; maar zij vond weinig bijval, en de naam van den uitgever werd „met een zwarte kool in de openbare meening gebrandmerkt“¹⁾.

Ongeveer dertig jaar later, in 1863, gaf Ernest Renan zijn *Vie de Jésus*. Terwijl het boek van Strauss eerst na vier jaren een derden druk beleefde, kwam van Renan's geschrift binnen enkele weken de vierde oplage.

Was in ons land bij zeer velen ook tegen dit eveneens berucht en geruchtmakend geschrift de stemming aanvankelijk ongunstig, spoedig verscheen het in een tweetal Nederduitsche vertalingen.

Op hoogen toon werd er de loftrumpet over gestoken. Met verlangen zagen velen, die niet bij machte waren het in het oorspronkelijke te lezen, er naar uit. Het werd met warme vreugde begroet, geprezen als het licht eener nieuwe zon.

¹⁾ J. J. Oosterzee, *Historie of roman?* bladz. 4.

In weinig tijds heeft de moderne richting zich haangebroken, al sneller vorderingen makende.

En velen durfden deze doorbreking van het nieuwe licht vergelijken met den grootschen tijd der Reformatie. Maar welk een tegenstelling tusschen de helden des geloofs uit de zestiende eeuw, die met het zwaard des Geestes, in de kracht Gods opkwamen voor Godes eere; en de mannen der moderne wetenschap, die met ruwe sloopershanden alwat heilig is aantastten, en daarbij het Allerheiligste allerminst ontzagen!

Was het boek van Strauss niet „een voortbrengsel van Duitsche excentriciteit en paradoxen-jagt“? En het *Vie de Jésus* van Renan „een gelijksoortig product van Fransche phantastery en hypothesen-manie“? Renan's *Vie de Jésus* toch is een boek, geschreven bijna in den trant van een Parijschen roman, waarin met de heiligste en gewichtigste vraagstukken letterlijk gespeeld wordt als de jongelieden doen met de ballen op het tennis-veld.

Opmerkelijk is, dat, als Renan gevoelt, door zijn boek velen van aangename illusien beroofd te hebben, hij betuigt, hoe het hem het meest smart, dat hij door zijn geschrift aan zijn moeder leed heeft berokkend. Maar overigens bekommert hij er zich weinig om, konde te hebben gebracht over vele harten. Een goed humeur zal die rillingen gemakkelijk te boven komen! En in elk geval, zoo zegt hij, zal zijn boek niet verhinderen, dat de klokken van de Notre Dame blijven luiden. Een getuigenis van de meest verregaande lichtzinnigheid, doch ook van volstrekte machteloosheid. Hij kan het geluid der groote, ver boven zijn bereik hangende, klokken niet doen verstommen.

Strauss en Renan, twee vertegenwoordigers der moderne wetenschap. Hun pen is als een scherp lancet geweest, dat bij velen een vernielende en doodelijke werking heeft geoefend. De goddelijke realiteiten tot mythen verlaagd; product van menschelijke fantasie geacht, wat vrucht is van goddelijke openbaring. Het Christendom geheel een zaak van 'louter natuurlijke en menschenlijken oorsprong.

Renan, die zijn boek heeft opgedragen aan de schim van zijn zuster, maakt van den Christus Gods niets dan een schim zijner verbeelding.

De Christusfiguur zou een schepping der gemeente zijn; en allerlei factoren zijn door Strauss en Renan te hulp geroepen, om het ontstaan daarvan begrijpelijk te maken.

Hoe machtig is hiertegen het verweer van Da Costa, als hij wijst op „de Zon, zooals zij aan den hemel schijnt en warmte, dagen en seizoenen, vruchtbaarheid en heerlijkheid, leven en beweging, en een middelpunt aan geheel onze planeetwereld geeft! En nu hebben wij alleen maar te vragen of die Zon zich verklaren laat als een papieren knipsel van argeloos spelende kinderen, of wel — als een yunk uit den dagelijkschen vuurhaard, maar aangeblazen door menschelijke adems tot een vlam-mend hemellichaam, dat hemel en aarde beheerscht en bezielt“²⁾.

Als wij op den afstand van eenige jaren terugzien naar die geruchtmakende boeken, dan staan ze voor onzen geest met al hun scherpzinnigheid en litterarische schittering als versleten vormen van ongelooft. Strauss' argumenten zijn spoedig onhoudbaar gebleken, en Renan's boek vertoont zulk een vreemdsoortige elasticiteit, dat het zich maar elken vorm van denken, hoe oppervlakkig en grillig ook, plooit. De historie heeft duidelijk doen uitkomen, hoe allerlei onwaardige en onwijze bedenkselen, uitvluchten, bochten en kromten het materiaal vormen, dat door deze mannen der moderne wetenschap is gebruikt.

Bij het vijf-en-twintig-jarig jubileum van zijn boek verklaart Strauss: „Ik betuig, dat, als het boek thans weinig meer gelezen wordt, dit hierdoor komt, dat het door de „Zeitbildung“ opgezogen en in alle aderen der tegenwoordige wetenschap ingedrongen is. En dat in heel die vijf-en-twintig jaren over de dingen, waarvan het handelt, niets van betekenis is geschreven, waarin zijn invloed niet te erkennen is“.

De man, die zich er op beroemde de gansche Evangelische geschiedenis onder het mythische gezichtspunt te hebben gesteld, heeft blijkbaar zich ook maar een verzinzel gemaakt ten aanzien van de betekenis van zijn *Leben Jesu*. Prof. Tholuck slaat echter deze illusie stuk, als hij erkent, dat het boek van Strauss zeker het zijne heeft bijgedragen tot verbreiding van de negatie, ofschoon hierin als véél invloedrijker factor het toenemende materialisme zich deed gelden. En wat het speculatieve deel aangaat, schrijft Tholuck in 1862, 't is bij ons in Duitschland spoorloos ondergegaan. Alleen in de samenkomsten der vrije gemeenten klinkt het nog wat na³⁾.

Hoeveel geruchtmakend ook, 't is een ras, voorbijgaand verschijnsel geweest. Een wolkje, dat weldra is voorbijgedreven. Maar het heeft op zijn manier mede moeten bewijzen, dat het gebouw der Goddelijke Waarheden onomstootelijk vaststaat. De onwankelhare Rots van Gods Woord wijkt niet voor het schuim van menschelijke verdichtselen. Al heeft dat boek duizenden diep gekrenkt in wat

²⁾ Da Costa, *Voorlezingen* N. T. I. pag. 116.

³⁾ *Reizig Real-Encyclopaedie*. Art. Strauss.

hun boven alles dierbaar was, al heeft het velen tot twijfel en ongelooft verleid; ongetwijfeld hebben zij, die den Naam des Heeren belijden, overvloedige redenen om ook voor aanvallen als deze te danken.

Prof. Ter Haar deelt mede, dat van Renan's *Vie de Jésus* zeventig-duizend exemplaren heinde en ver zijn verspreid; maar vermeldt tevens, dat de feiten aantoonen, hoe het velen, die nog nooit een oog in het Evangelie hadden geslagen, en niet eens den lust daartoe bij zich voelden opkomen, begeerig deed grijpen naar wat tot nu toe voor hen 'n gesloten en verzegeld boek was geweest. Sedert de verschijning van Renan's boek, was in Parijs het debiet van exemplaren des Nieuwen Testaments aanzienlijk vermeerderd⁴⁾.

Versleten vormen van ongelooft, zeiden wij. Een kleed noemen wij versleten, als het afgedragen is. Van een mensch wordt gezegd, dat hij versleten is, als hij is verzwakt en uitgeput. Maar zulk een versleten kleed heeft toch goede diensten gedaan.

En zoo hebben ook de aanvallen van het ongelooft telkens weer de zaak des Heeren gesterkt en bevestigd. Het willen uitwischen van alle grenzen, heeft er toe geleid, de grenzen zoo scherp en zoo duidelijk mogelijk te trekken. Tegenover het „alles mythe en sage“, is de heilige werkelijkheid en goddelijke realiteit van het Evangelie krachtig gemainteneerd.

Terwijl allerlei geheel uiteenlopende opvattingen van Jezus' persoon werden voorgedragen, is tegenover de bonte reeks van „Professoren-christussen“, gelijk Kalthoff ze spottend noemt, de Christus der Schriften met heilige bezieling verkondigd.

Terwijl de tegenstanders zich in allerlei hypothesen verliepen, en door hun altijd wisselende meeningen zich al meer in raadselen wikkelden, werd het geloof der gemeente bekrachtigd, om steeds vaster gangen te maken in de gebaande wegen van 's Heeren Woord.

De aanvallen der vijanden hebben haar steeds vaster geankerd in de overtuiging, dat er geen tegenstelling is tusschen den historischen Christus en den Christus der Schrift, den Christus der gemeente, den Christus onzer belijdenis. De kerk des Heeren werd er door gedrongen, om aan het Woord Gods des te vaster zich te klemmen, en geprikkeld om de volheid van waarheid en leven, welke in den naam van Christus besloten ligt, al nadrukkelijker te prediken.

En zoo is in Strauss en Renan de geschiedenis van Bileam herhaald, die kwam om te vloeken, maar onwillens Israël zegenen moest.

Ondanks al de aanvallen der vijanden staat het Godsgebouw onwankelbaar vast op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Christus is de uiterste hoeksteen.

Hoe felle bestrijding er ook in de toekomst nog moge uitbreken, wij kunnen er ten volle van verzekerd zijn, dat niets het apostolisch woord ooit kan te niet doen: „Niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus“. 1 Corinthie 3:11.

W.

J. P. T.

⁴⁾ Ter Haar, *Wie was Jezus?* pag. 291.

. Hongaarsche Studenten.

Over de te Kampen en te Amsterdam studeerende Hongaarsche theologische studenten, schreef „De Reformatie“ reeds eerder.

Naar we thans vernemen, loopen de zaken goed. Deputaten der Generale Synode, benoemd om deze belangen te verzorgen, konden, daartoe in staat gesteld door Kerken en particulieren, op dezen cursus een derden alumnus aannemen. Toch is er, gelooven we, ook iets, dat anders moest gaan. Telkens lezen we in de bladen, dat Kerken of Classes inzamelingen houden of zullen houden, ten bate der Hongaarsche Studenten.

Op zichzelf al weer verblijdend! Maar naar het verhuut, wordt van deze inzamelingen geen kennis gegeven aan Deputaten der Generale Synode.

Dit lijkt ons te betreuren.

Bij die Deputaten immers zijn de aanvragen uit Hongarije ingekomen en denkelijk zijn deze broeders goed op de hoogte, zoodat zij het best beoordeelen kunnen, wie aan de beurt is om naar Holland te komen.

Laten daarom de Kerken en Classes, die iets voor de Hongaarsche studenten doen, zich met Deputaten in verbinding stellen en aan hen de gelden overmaken. Of — als men dat niet wil — een alumnus van Deputaten overnemen, opdat dan weer aan een nieuwe aanvraag kan worden voldaan.

F. W. G.

. Dr Palache.

Over de benoeming van Dr Palache, oordeelt, voorzover we zagen, onze Gereformeerde pers eenstemmig.

Men ziet, dat we hier staan voor de gevolgen van een verkeerd systeem, dat de benoeming van de hoogleraren aan de openbare Universiteiten, de theologische professoren niet uitgezonderd, in handen van de overheid ligt. Waartoe dit leiden moet, is weer eens duidelijk gebleken.

Ook het vraagstuk van de afschaffing der theologische faculteiten kwam in het geding. Men heeft